თეზ-ები, ოფშორები და საქართველო სიღარიბის გარეშე

ნინო პაპაჩაშვილი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

თავისუფლებისკენ ადამიანის სწრაფვა მაშინ დაიწყო, როცა მას შეზღუდვები დაუწესეს. ამ ფენომენს მრავალგვარი გამოვლინება გააჩნია: სწრაფვა პიროვნული თავისუფლებისათვის, ბრძოლა ეროვნული თავისუფლებისათვის და სხვა. საინტერესო გამოვლინებაა თავისუფალი ეკონომიკური ზონების (თეზ) შექმნის სურვილიც, რომელზეც საქართველოში უკანასკნელ პერიოდში (შეიძლება ითქვას, 90-იანი წლებიდან დაწყებული) ბევრს საუბრობენ. რა თავისუფლებაზეა საუბარი ამგვარი ტიპის ზონებში? რა დატვირთვა აქვს ეკონომიკური თვალსაზრისით ზონას, სადაც ეს თავისუფლებაა დაშვებული?

საქართველოს მთავრობის 2008-2012 წლების პროგრამაში **„საქართველო სიღარიბის გარეშე“,** რომელსაც სათაურშივე გაცხადებული მიზანი აქვს, ერთ-ერთ ამოცანად (ლოგისტიკის, ტრანსპორტისა და ინფრასტრუქტურის განვითარების კუთხით) დასახულია ფოთის თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის სრულფასოვანი ამოქმედება. **„ინდუსტრიული ზონა მოიზიდავს 1,5 მლრდ ლარამდე ინვესტიციას და დაასაქმებს დაახლოებით 20 000 ადამიანს. თავისუფალი ზონის ეფექტურად ფუნქციონირება გამოიწვევს რეგიონში საცხოვრებელი და სამრეწველო ინფრასტრუქტურისა და სერვისის განვითარებას“.**

აქვე, ეროვნული კეთილდღეობის ასამაღლებლად დასახულ ამოცანათა ჩამონათვალშია საქართველოს გადაქცევა საერთაშორისო საფინანსო ცენტრად. **„იგი მოიზიდავს ფინანსურ რესურსებს მთელი რეგიონის მასშტაბით. მისი მიმზიდველობა დამყარებული იქნება მარტივ და დაბალ გადასახადებზე, გამჭვირვალე საფინანსო რეგულირებაზე, რეფორმირებულ ეკონომიკაზე. შედეგად, განთავსებული იქნება არანაკლებ 12 მლრდ. დოლარამდე ფინანსური რესურსი. სანდო საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტები იმოქმედებენ საბანკო, სადაზღვევო, გადამზღვევი, ფასიანი ქაღალდებით ვაჭრობის სფეროებში“.** ეს უკანასკნელი თავისი შინაარსით **ოფშორული ფინანსური ცენტრის** შექმნას გულისხმობს.

თავისუფალიინდუსტრიული ზონა, ასევე, **ოფშორული ზონა** თავისუფალი ეკონომიკური ზონის სახესხვაობაა და თითოეულ მათგანს თავისი შინაარსობრივი დატვირთვა გააჩნია, თუმცა, მასმედიაში დიდი დაბნეულობა შეინიშნება ამასთან დაკავშირებით. ბევრი საკითხი ბუნდოვანია ან არასწორადაა გაგებული. საქმე იმაშია, რომ ბევრ კითხვას თვითონ სამთავრობო პროგრამაც აჩენს.

გრძელვადიან სამთავრობო პროგრამასთან ერთად საქართველოს მთავრობამ წარმოადგინა პროგრამა **„50 დღე: ერთიანი საქართველო სიღარიბის გარეშე“,** სადაც თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ აღნიშნულია: **„ფოთის თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა გახდება ქართული ეკონომიკის ახალი და მძლავრი სტიმული; საპროექტო სიმძლავრის მიღწევის შემდეგ უშუალოდ პორტში და ზონაში დასაქმდება 16 000-მდე ადამიანი; ამასთანავე, ფოთის პორტისა და თავისუფალი ინდუსტრიული ზონის განვითარება ხელს შეუწყობს უშუალო ბიზნესის გარდა სხვა დამატებითი სამუშაო ადგილების შექმნას; პირველ ეტაპზე, 2011 წლამდე, განხორციელდება 400 მლნ დოლარის ინვესტიცია და შეიქმნება სრულიად ახალი პორტი და თავისუფალი ინდუსტრიული ზონა; სულ განხორციელდება დაახლოებით 1 მლრდ დოლარის ინვესტიცია; დადებითი ეფექტი გავრცელდება მთელ დასავლეთ საქართველოზე.“** ზემოაღნიშნულ ციფრებთან შეუსაბამობის გარდა კითხვები მართლაც ბევრია: **როგორ გახდება ფოთის ინდუსტრიული ზონა მთლიანი საქართველოს ეკონომიკის სტიმული? რას ნიშნავს ბიზნესის გარდა სხვა დამატებითი სამუშაოების შექმნა?** რა საფუძველი გვაქვს ინვესტიციების მოზღვავებისთვის, როცა გლობალური მასშტაბით ინვესტიციების მოზიდვაში დიდი კონკურენციაა, ჩვენ კი შეზღუდული ბაზარი და განუვითარებელი ინფრასტრუქტურა გვაქვს

და ა. შ. ამასთან, პარალელურად, საქართველო საერთაშორისო საფინანსო ცენტრად უნდა გადაიქცეს და დასახულია „10 მლრდ დოლარის ფინანსური აქტივების დაგროვება 5 წელიწადში; ათასობით მაღალანაზღაურებადი სამუშაო ადგილი – შესაბამისად ათასობით დამატებითი ბიზნესი და ამ ბიზნესში დასაქმებული მრავალი ათეული ათასი ადამიანი“. ეს ფრაზებიც 50 დღიანი პროგრამიდანაა. სამართლებრივად კი უზრუნველყოფილია „საფინანსო სექტორის გლობალური კონკურენტუნარიანობის შესახებ“ საკანონმდებლო პაკეტით.

ფაქტობრივად, 2008 წლის 1 იანვრიდან ამოქმედდა საქართველოს კანონი **„თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ“**, რომელიც ერთმნიშვნელოვნად არეგულირებს სწორედ ამგვარი ზონების შექმნის, რეგულირების, მართვის და საქმიანობის წესს და მიზნად ისახავს მიმზიდველი გარემოს შექმნას ეკონომიკური საქმიანობისათვის, კაპიტალისა და ტექნოლოგიების შემოსვლისათვის ხელშეწყობას. ერთმნიშვნელოვნებაზე იმიტომ მივუთითებთ, რომ წინა კანონპროექტები (1997 წლის კანონპროექტი „თავისუფალი ეკონომიკური ზონების“ და 2003 წლის კანონპროექტი „სპეციალური ეკონომიკური ზონების“ შესახებ) მრავალგვარი თავისუფალი ეკონომიკური ზონის შექმნას ითვალისწინებდა და ბევრი არარეალური ინტერპრეტაციის საშუალებას იძლეოდა. სხვათა შორის, როგორც ერთი, ისე მეორე ვარიანტი სამეცნიერო-ტექნიკური პარკის (ტექნოპოლისის) შექმნას ითვალისწინებდა და ტექნოლოგიების მოზიდვაზე ორიენტირებას ისახავდა მიზნად. ეს ამჟამად მიღებულ კანონში მიზნად არის გამოცხადებული, კაპიტალის მოზიდვასთან ერთად. ბუნებრივია, იბადება კითხვა: **იქნებ არც აქვს მნიშვნელობა რას დავარქმევთ ზონას, მაშინ როცა მიზანი სასურველია საყოველთაო კეთილდღეობის მისაღწევად**: სიღარიბე დაიძლევა და შემოსავლების გადანაწილებას (რომელიც, სხვათა შორის, განვითარებულ ქვეყნებშიც კი ეკონომიკური პოლიტიკის „აქილევსის ქუსლია“) მიეცემა სოციალური ორიენტირები, რასაც თითოეული ჩვენს თავზე ვიგრძნობთ.

და მაინც, სასურველია გავერკვეთ, რა რა არის. **თეზ-ების არსში გარკვევა** მიზნების სწორად და რეალურად დასახვაში დაგვეხმარებოდა და საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის „სისტემურ რეფორმებშიც“ შეიძლებოდა თავისი ადგილი მიგვეჩინა ამგვარი ზონებისათვის.

თეზ-ები შეიძლება განსაზღვრულ გეოგრაფიულ ტერიტორიაზე შეიქმნას მთელი რიგი შეღავათებით ან ეს შეღავათები შეიძლება რომელიმე დარგისთვის იყოს განკუთვნილი, რასაც თავისუფალი ეკონომიკური ზონებისადმი წერტილოვან მიდგომას უწოდებენ. რა შეღავათები შეიძლება დაწესდეს? ეს ის თავისუფლებაა, რომელზეც ზემოთ მოგახსენებდით, **როცა ეკონომიკური საქმიანობისთვის სახელმწიფო აწესებს საბაჟო, საგადასახადო, საფინანსო და ადმინისტრაციულ შეღავათებს ქვეყნის დანარჩენი ტერიტორიისგან (დარგებისგან) განსხვავებით.** თუ ამგვარი შეღავათები რაიმე დოზით მოქმედებს, ფაქტობრივად ადგილი აქვს თავისუფალ ეკონომიკურ ზონას. სამეურნეო საქმიანობის მიზნებიდან გამომდინარე ზონები ძირითადად შეიძლება იყოს: **თავისუფალი-სავაჭრო, საექსპორტო-საწარმოო**, **სამრეწველო (ინდუსტრიული)**, **ტექნიკადამნერგავი, სერვისული** (რომლის სახესხვაობაც გახლავთ ოფშორული ზონა), **შერეული** და სხვა. რა თქმა უნდა, საქმიანობა შეიძლება იყოს შერეული, მაგალითად, თავისუფალ სავაჭრო ზონაში საექსპორტო საქმიანობა შეიძლება განხორციელდეს, მაგრამ აქ პრიორიტეტებზეა საუბარი. ე. ი. ამ კლასიფიკაციით ჩვენ გვსურს, ერთის მხრივ, ოფშორული ზონის შექმნა მთლიანად ქვეყნის მასშტაბით, რომელიც მთელი რიგი თავისებურებებით და სხვათა შორის, რისკებითაც („შავი ფულის გათეთრება“) გამოირჩევა და მეორეს მხრივ, მრეწველობის განვითარების მიზნით გვსურს შევქმნათ თავისუფალი ეკონომიკური ზონები, რაც შესაბამისი კანონმდებლობით რეგულირდება. ოფშორების შესახებ მოკლედ აღვნიშნავთ, რომ ასეთ ზონებში საგადასახადო შეღავათებია – ნულოვანი გადასახადებიდან

(მხოლოდ სარეგისტრაციო მოსაკრებელს იხდიან ფირმები) დაბალ გადასახადებამდე და ისინი ფულადი სახსრების გლობალური ნაკადების მოძრაობას ემსახურება. **ოფშორები თავის დროზე შეიქმნა დაწესებული კანონებისგან თავის არიდების მიზნით და ფაქტობრივად, ამჟამად მსოფლიოში კანონიერი გზით გადასახადებისაგან თავის არიდების ერთ-ერთ საშუალებად ითვლება.** რაც შეეხება ინდუსტრიულ ზონებს, ფაქტობრივად, საქართველოში ზონიდან საქონლის შეტანა დანარჩენი ქვეყნის ტერიტორიაზე საბაჟო გადასახადისგან გათავისუფლებულია, იბეგრება მხოლოდ დამატებული ღირებულების გადასახადით, ზონაში კი საშემოსავლო გადასახადია დაწესებული (საქართველოს კანონი „თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების შესახებ", მუხლი 10, 11). ეროვნულ ეკონომიკაზე, ან მხოლოდ დასავლეთ საქართველოზე გავრცელებული ეფექტის შინაარსი იმაში იქნება, რომ ჩვენ შეგვეძლება უფრო იაფად შევისყიდოთ ზონაში წარმოებული საქონელი და იაფი ექსპორტი განვახორციელოთ. ადგილზე დასაქმება გაიზრდება აღნიშნული წინაპირობების ფონზე. ალბათ, მიზნების აქცენტი ამ შემთხვევაში, უფრო რეგიონული განვითარებაა, ვიდრე ზონების შექმნით მთლიანი საქართველოს გადაქცევა (მრეწველობით) განვითარებულ ქვეყნად. მიზანი, რომელსაც ნათელი ეკონომიკური დასაბუთება ახლავს თან, წარმატებული სტრატეგიის წინაპირობაა. გასათვალისწინებელია ფისკალური ეფექტის საკითხები: საგადასახადო შეღავათების დაწესებით გამოწვეული საბიუჯეტო დანაკარგები როგორ კომპენსირდება. მსოფლიო პრაქტიკიდან აღსანიშნავია ისიც, რომ ქვეყნის დანარჩენ ტერიტორიაზე ზონების გავლენის ეფექტი ხშირად სუსტია, თუ სათანადო ტექნოლოგიური განვითარების სტრატეგია არ აქვს ქვეყანას. მიიჩნევენ, რომ ასეთი ზონების შექმნიდან მიღებული ეროვნული ეფექტებიდან შეიძლება გამოიყოს მენეჯმენტში მიღებული გამოცდილება.

ცოტა რამ თეზ-ების ისტორიიდან

კაცობრიობის ისტორიაში თავისუფალი ეკონომიკური ზონები (თეზ) სათავეს იღებს საბერძნეთის ძველ ეპოქაში, როცა შეიქმნა განსაკუთრებული რაიონები, სადაც უზრუნველყოფილი იყო უსაფრთხო შესვლა უცხოური მოვაჭრე გემებისათვის. ეს პორტები თეზ-ების ადრეული წარმონაქმნები იყო. 1223 წელს, **მარსელის** მეწარმეთა ჯგუფმა შექმნა თავისუფალი ვაჭრობის ზონა საფრანგეთის სამხრეთ ნაწილში. XIII საუკუნის დასასრულს, გერმანიის ჩრდილოეთ ნაწილში, რამდენიმე ღია ქალაქმა ჩამოაყალიბა თავისუფალი ვაჭრობის კავშირი, რომელმაც საამისოდ გამოყო ორი ქალაქი – **ჰამბურგი** და **ბრემენი**. 1547 წელს, იტალიის ჩრდილოეთ ნაწილში, გენუის ყურეში დაფუძნდა თავისუფალი პორტი **ლივორნო**. თეზ-ების მკვლევართა უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ მან მიიღო მსოფლიოში პირველად ღია პორტის ოფიციალური სახელწოდება. მას შემდეგ თავისუფალი პორტები და თავისუფალი ვაჭრობის ზონები ფართოდ იქმნება დასავლეთ ევროპაში (იტალია, საფრანგეთი, დანია, პორტუგალია).

ამერიკის კონტინენტზე თავისუფალი პორტები და თავისუფალი ვაჭრობის ზონები გამოჩნდა მოგვიანებით. ყველაზე ადრე – 1023 წელს თავისუფალი ვაჭრობის ზონები შეიქმნა **ურუგვაისა და მექსიკაში.**

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ მსოფლიო ეკონომიკასა და პოლიტიკაში მომხდარმა ცვლილებებმა ზეგავლენა მოახდინა თეზ-ების განვითარებაზე. ერთი მხრივ, დასავლეთის ქვეყნებში მიმდინარეობდა ომისაგან დაზარალებული ქვეყნების აღდგენა; მეორე მხრივ, ახალგაზრდა დამოუკიდებელი ქვეყნები ცდილობდნენ ეკონომიკის განვითარებას, ინდუსტრიალიზაციის განხორციელებას ტექნიკისა და სახსრების უკმარისობის და ჭარბი სამუშაო ძალის პირობებში. ამგვარი ურთიერთგადამკვეთი ინტერესების ვითარებაში მრავალ ქვეყანასა და რეგიონში შეიქმნა ახალი თავისუფალი ზონები, ე. წ. „საექსპორტო საქონლის გადამმუშავებელი ზონები", რომელთაც განსაკუთრებული ფუნქცია ეკისრებოდა „ექსპორტზე ორიენტაციის სტრატეგიაში".

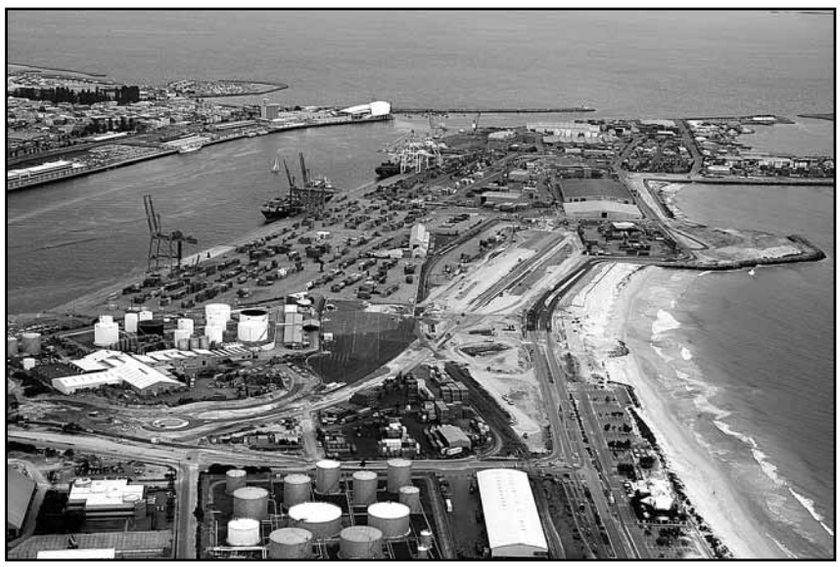

მსოფლიოში პირველ თავისუფალ ზონად, სადაც საექსპორტო წარმოება დაიწყო, ითვლება **შენონის** ზონა, რომელიც 1958 წელს შეიქმნა ირლანდიაში. შემ-

დგომში ისინი ერთიმეორის მიყოლებით შეიქმნა პუერტო-რიკოსა და ინდოეთში. საექსპორტო საქონლის გადამმუშავებელი ზონა 1966 წელს შეიქმნა **გაოსუნში** (ტაივანი). ამ ზონების გამოჩენამ ზეგავლენა მოახდინა თავისუფალი პორტებისა და თავისუფალი ვაჭრობის ზონებზე და ხელი შეუწყო მათი საქმიანობის სფეროს გაფართოებას.

ამჟამად მსოფლიოს 80 ქვეყანაში 600-ზე მეტი თავისუფალი ეკონომიკური ზონაა (აშშ-ის სამეწარმეო ზონების გაუთვალისწინებლად მათმა რიცხვმა 1400-ს გადააჭარბა). ისინი ხასიათდებიან მრავალმხრივი მიზნებით, სხვადასხვა ფორმებით, საქმიანობის ფართო მასშტაბებით, რაც მათ მრავალფეროვან სახელწოდებებშიც აისახება. მიუხედავად თეზ-ების აქტური ზრდისა, არსებობს მათი განვითარების პერსპექტივის შესახებ ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო თვალსაზრისი.

ეკონომისტთა ერთი ნაწილი მიიჩნევს, რომ **თეზ-ების განვითარება აღმავლობას განიცდის და ისინი ასრულებენ მსოფლიო ეკონომიკური განვითარების „კატალიზატორის“ ფუნქციას.** ისინი აუცილებლად მიიჩნევენ პროტექციონისტული შეზღუდვების მოხსნას. განვითარებადი ქვეყნებისათვის თეზ-ები ასრულებენ მათი ეკონომიკის განვითარების სტრატეგიული გზის მნიშვნელოვან ფუნქციას – იყენებენ საკუთარი ქვეყნის სამუშაო ძალასა და რესურსებს, იზიდავენ უცხოურ კაპიტალს, ახდენენ მოწინავე ტექნიკის იმპორტირებას, ამაღლებენ მოსახლეობის დასაქმების დონეს, აფართოებენ ექსპორტს და ზრდიან სავალუტო შემოსავლებს.

ეკონომისტთა მეორე ნაწილის აზრით, **თეზ-ების როლმა მიაღწია ზღვარს და განვითარებად ქვეყნებში შექმნილი საექსპორტო საქონლის გადამმუშავებელი ზონები ვეღარ შეძლებენ მნიშვნელოვანი ეფექტიანობის მოცემას, დაიკარგება მზა პროდუქციის წარმოების უპირატესობა სამუშაო ძალის კონცენტრაციის ბაზაზე.** დაიხარჯება უფრო დიდი ფინანსური სახსრები და მოწინავე ტექნიკის იმპორტი შეუძლებელი გახდება, მიწოდებული ტექნიკა კი საზღვარგარეთ უკვე მოძველებული იქნება.

უნდა აღინიშნოს, რომ თეზ-ები სხვადასხვა ქვეყანაში რეალურად წააწყდნენ პრობლემებს და წარუმატებლობა განიცადეს.

თეზ-ების განვითარება განისაზღვრება მრავალმხრივი ფაქტორებით – საერთაშორისო ეკონომიკისა და პოლიტიკის სფეროში მიმდინარე ცვლილებებითა და პროგრესით. ამ ფაქტორთაგან შეიძლება გამოიყოს:

1. გლობალიზაცია და მსოფლიო ეკონომიკაში ურთიერთდამოკიდებულების გაძლიერება. ურთიერთდამოკიდებულება ადამიანთა საზოგადოების განვითარების ობიექტური აუცილებლობაა და გარდაუვალი ტენდენციაა. თითქმის მსოფლიოს ყველა ქვეყანამ გააცნობიერა, რომ მხოლოდ ღია საგარეო პოლიტი-

კის გატარებითაა შესაძლებელი სხვისი გამოცდილების გაზიარება, საკუთარი წარუმატებლობის დაძლევა, საკუთარი ქვეყნის რესურსების გამოყენება, ქვეყნის ეკონომიკის ეფექტიანი განვითარება და იმავდროულად მსოფლიო ეკონომიკაში კავშირურთიერთობის გამყარება. ამგვარ პირობებში თეზი წარმოადგენს სპეციალურად შექმნილ თავისუფალ რაიონებს, სადაც განსაკუთრებული რეჟიმი იქმნება მსოფლიო ეკონომიკაში ურთიერთდამოკიდებულების ტენდენციების ხელსაყრელი რეალიზებისათვის.

2. „საწარმოო სტრუქტურების მოწესრიგების სისტემის გადაცემა“ საერთაშორისო მასშტაბით. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ და ამჟამადაც მეცნიერებისა და ტექნიკის პროგრესი რადიკალურ ცვლილებებს იწვევს წარმოებაში. განვითარებული ეკონომიკის, მეცნიერებისა და ტექნიკის ქვეყნებმა ტრადიციული წარმოება და მოძველებული ტექნოლოგია გადასცეს ახლად წარმოშობილ სამრეწველო ქვეყნებს, რომელთაც, თავის მხრივ, თავიანთი ჩამორჩენილი წარმოება სხვა განვითარებად ქვეყნებს გადასცეს და ამით ხელი შეუწყვეს პროგრესს – ამ ქვეყნებში საწარმოო სტრუქტურების მოწესრიგებას.

საქართველო და თავისუფალი ეკონომიკური ზონა

უახლოეს წარსულში საქართველოში თავისუფალი ეკონომიკის ზონების შექმნასთან დაკავშირებით პარლამენტში ჩავარდნილი ორი კანონპროექტის და ერთი მიღებული კანონის გამოცდილება გვაქვს. **ასე რომ, საქართველოში იყო თეზ-ების შექმნის მცდელობები**. დღეს შეცვლილია ვითარება, მაგრამ ისტორია ყოველთვის გვასწავლის და ზოგიერთ ფაქტს გადავხედოთ: ჯერ კიდევ 1993 წელს დაინტერესდნენ უცხოური კომპანიები საქართველოში თავისუფალი ეკონომიკური ზონის

ნაირსახეობის – **ცოდნის პარკის შექმნით**. დაიწერა ასეთი პარკის განვითარების პროექტებიც, თუმცა, სათანადო საკანონმდებლო ბაზის უქონლობის გამო იგი არ ამოქმედებულა.

არსებობს საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის დადგენილებები (1994 წლის 26 დეკემბერი) საქართველოს რესპუბლიკის ზოგიერთ რეგიონში **თავისუფალი ეკონომიკური ზონის შექმნის ღონისძიებათა შესახებ და ბათუმში თავისუფალი ეკონომიკური ზონის შექმნის შესახებ.**

ბათუმში თავისუფალი ეკონომიკური ზონა – **პორტო ფრანკო** (თავისუფალი ნავსადგური) არსებობდა 1878-1886 წლებში. უცხოური მოვაჭრე გემებისათვის უბაჟო გაჩერება იყო ნებდართული. **ილია ჭავჭავაძის** აზრით, **„ვისთვის რა ხეირი, ორიოდე ვაჭრისთვის და თვით ბათუმში მცხოვრებთათვის. სხვას არავის ჰქონდა გამორჩომა... თვით ბათუმმა იხეირა, მაგრამ საზოგადოების კისრიდან იყო ამოღებული“.** ილია მიიჩნევს, რომ პორტო-ფრანკოს გაუქმება მთლიანი ქვეყნის თვალსაზრისით უნდა განვიხილოთ: **„ჩვენ რომ საკუთარის ქვეყნის ინტერესებით შევხედოთ ამ გაუქმების საქმეს, შეგვიძლიან ვთქვათ, რომ არც პორტო-ფრანკოს ყოფნას მოჰქონდა სარგებლობა და არც მისი არყოფნა ზარალს მოგვიტანს“** (ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული 20 ტომად, ტ.VIII, თბ., 2007,გვ.167).

საარქივო მასალებში არის ორი დოკუმენტი ბათუმის პორტო-ფრანკოსთან დაკავშირებით:

1. 1918 წლის დეკემბრით დათარიღებულ დოკუმენტში საქართველოს მთავრობის წარმომადგენელი ანტანტის ქვეყნების წარმომადგენელს ახსენებს აჭარაში არსებულ ხელსაყრელ პირობებს პორტო-ფრანკოს შექმნისათვის და ემხრობა ამ გადაწყვეტილებას;

2. 1920 წლის 19 მარტით დათარიღებულ დოკუმენტში ქუთაისის (და არა მარტო ქუთაისის) მოსახლეობის პროტესტია გამოხატული. მიტინგი დეპეშას უგზავნის საქართველოს მთავრობას და მოითხოვს, რომ **არ შეურიგდეს ქვეყნის ეკონომიკისათვის დამღუპველ პოლიტიკას.**